

kijken als men het via internet doet. De Dienst Regelingen kan dan ook advies geven en helpen met invullen. In de tweede plaats werken wij op een aantal punten samen met andere maatschappelijke partijen. Ik doel daarbij niet zozeer op de pps-constructie waarover de heer Pieper het had, maar bijvoorbeeld wel op de provincies. Het dilemma is zojuist geschetst door de rapporteur. Wij hebben met de provincies een aantal afspraken gemaakt. Mevrouw Snijder refereerde daar ook aan, maar dan in verband met het Groenfonds. Zij vroeg in hoeverre je dat per jaar kan meten. Wij hebben echter in 2006 met de provincies afgesproken welke prestaties zij gaan leveren. Zij kunnen dat op hun eigen manier doen en in hun eigen tempo. De spelregels staan vast, maar zij hoeven niet per se in 2007 iets bereikt te hebben en in 2008 weer iets anders. Daardoor ontwikkelen verschillende provincies een verschillend tempo. Dat komt doordat zich kansen voordoen. Als zich een kans voordoet, moet men die grijpen. Op die manier realiseert een provincie in een bepaald jaar niet 100% van wat kan, maar misschien wel 140%. In een ander jaar komt die provincie misschien niet verder dan 60%. Alles overziende, staat elke provincie voor een helder omschreven taak. De provincie heeft echter zelf de regie en bepaalt zelf op welke wijze en wanneer het gerealiseerd wordt. Wij houden daarbij natuurlijk wel de vinger aan de pols. Het is inderdaad wel complexer geworden doordat de Kamer de ecologische hoofdstructuur heeft benoemd tot groot project. Wij hebben ons dat met elkaar al eens gerealiseerd. Zo'n groot project – mevrouw Snijder is met de heer Waalkens zelfs rapporteur geweest – brengt een aantal extra eisen en wensen, hoe legitiem ook, van de Tweede Kamer met zich mee. Dat leidt tot extra uitvraag, administratie en werkdruk. Ik ben het van harte eens met iedereen die zegt dat wij alles op alles moet zetten om de administratieve lastendruk en de rapportagedruk zo veel mogelijk te verminderen. Wij zullen daarbij dan wel in het verkeer tussen minister en Tweede Kamer van tijd tot tijd goed de vinger moeten leggen.

In de derde plaats is de Kamer, met de allerbeste bedoelingen, heel behoorlijk in staat om meer administratieve lastendruk te veroorzaken doordat zij ergens een rapportage van wil, of bijvoorbeeld maatwerk wil in de nitraatwetgeving. In een motie wordt de status aparte voor een Waddeneiland gevraagd. Dat soort dingen brengt zijn eigen dynamiek met zich mee.

Mevrouw **Jacobi** (PvdA): Een status aparte leidt tot minder lastendruk.

Minister **Verburg**: Ik ben bang dat de status aparte, ondanks de goede bedoelingen, wel degelijk leidt tot meer lastendruk. Je moet dan van alles apart voor de Waddeneilanden regelen. Vervolgens is de vraag legitiem waar de verschillen zitten. Ik ga daarop nu even niet in; ik noem het bij wijze van voorbeeld. Wij komen daarover vast nog wel eens te spreken. Mij gaat het erom dat de Kamer, als controleur van de regering, maar ook als medewetgever, daarover soms ideeën heeft. Enerzijds zegt zij terecht dat zij zo min mogelijk bureaucratie en administratieve lasten wil. Het moet zo lean, mean en transparant mogelijk zijn. Anderzijds worden vanuit de Kamer ook heel veel vragen gesteld. Een afspiegeling daarvan vindt men in de verantwoording: wat heeft het gekost en wat hebben wij daarvoor gedaan? Wij scoren

daarop heel goed. Dat is ook onze ambitie. Volgens de Algemene Rekenkamer is dat voor 100% goed onderbouwd. Wat heeft dat gekost? Ook dat is voor 100% goed onderbouwd. Wat hebben wij daarvoor gedaan? De concreetheid van de informatie over de prestaties scoort 81%, dus daar is nog wat op te winnen. Het is wel een heel hoge score, dus een goed vertrekpunt voor verbetering. Het vraagt echter wel wat. De rapporteur zegt dat men nog wat minder wil focussen op de prestaties. Wij hebben eerst de slag gemaakt van de inspanningsverplichting naar de resultaatverplichting, dus de prestaties. Nu vraagt men, met de beste bedoelingen, niet naar de prestaties te kijken maar naar het effect, naar de outcome. Ook dat is een legitieme vraag. Vervolgens staat elk departement voor de uitdaging van hoe dat handen en voeten moet worden gegeven. Hoe formuleren wij dan de indicatoren? Hoe ontwikkelen wij het monitoringsysteem? Hoe meten wij het en hoe kunnen wij het zien? Zeer terecht is vorig jaar ook een dergelijke vraag gesteld. Ik heb toen, ook richting Algemene Rekenkamer, gezegd dat ik zeer opensta voor advisering door de Algemene Rekenkamer. Ik heb gezegd dat LNV een lerend departement is; het leert graag iets van iemand anders. Wij nodigden de Algemene Rekenkamer uit om met ons mee te denken over het ontwikkelen en formuleren van scherpe indicatoren. Daarmee is de Algemene Rekenkamer akkoord gegaan. Inmiddels lopen er een paar medewerkers bij de Algemene Rekenkamer rond die ontdekt hebben dat het ontwikkelen van indicatoren af en toe best lastig is. Ik druk mij nu Gronings uit: het is af en toe best lastig.

LNV doet overigens ook mee aan experimenten. Als er nieuwe experimenten zijn, is LNV een van de eerste departementen die meedoet. Wij doen dus zowel mee aan het experiment ter verbetering van de begroting als dat voor een verbetering van het jaarverslag. Het doel van het experiment is om meer focus en politieke relevantie te krijgen in de begroting en het jaarverslag en tegelijkertijd minder verantwoordingslasten. Eigenlijk worden op die manier dus alle ambities samengebond: meer focus en politieke zeggingskracht over de kabinetsdoelen en bij de beleidsartikelen; alleen een toelichting op significante afwijkingen tussen begroting en realisatie; de voortgang rapporteren over de bereikte resultaten en maatschappelijke effecten van de tien kabinetsdoelen uit Samen werken, samen leven; opname van beleidsconclusies. Ik kan het hele rijtje voorlezen. Het is zeer de moeite waard, maar het vraagt nogal wat aan ambitie. Op het moment dat het rijp is om uit te rollen over de andere departementen, zal dat daar ook gebeuren. Wij doen op dat punt onze uiterste best.

Ik kom op een aantal opmerkingen van de rapporteur, waarop de Kamer ook verder heeft ingespeeld. De eerste vraag, over het gebrek aan effectindicatoren op de outcome of het beleidseffect, heb ik al beantwoord. Wij doen het dus wel, maar sommige van die effecten zijn pas op langere termijn zichtbaar. De heer Polderman noemde in dat verband een sprekend voorbeeld: als je wilt dat burgers het landschap met hoge cijfers waarderen – wij hebbend de lat nogal hoog gelegd, ik dacht een "acht" in 2020 – dan moeten wij daaraan de komende tijd wel aan werken. Je zult dat substantieel moeten aanpakken zodat burgers de vergrote waarde en sterkere waardering kunnen herkennen en onder woorden brengen. Hoe meet je dat precies? Ik zei al dat

de ambitie groot is. Het is echter niet eenvoudig om daarvoor de indicatoren te formuleren. LNV heeft daarvoor in ieder geval het Programma Beleidsinformatie ontwikkeld. Uit dat programma wordt niet alleen duidelijk hoe lastig het is om beleidseffecten treffend in beeld te brengen, maar het heeft ook geleid tot de conclusie dat soms niet elk doel in beleidseffecten meetbaar is te maken. Wij moeten dan terugvallen op de next best-indicatoren. Wij werken er in ieder geval aan. De eerste effecten van de kwaliteit van de indicatoren zullen wij binnen een half jaar, in de ontwerpbegroting 2010, zichtbaar maken.

De rapporteur heeft een vraag gesteld over de maatschappelijke consultatie rond het gemeenschappelijke landbouwbeleid. Ik ben het op dat punt niet eens met de rapporteur. Ik denk dat wij via internet, keukentafel-gesprekken met boeren en mensen uit de omgeving en gesprekken met sleutelfiguren in de samenleving, een heel goed beeld hebben gekregen van hoe er in de samenleving wordt gedacht over plattelandontwikkeling, de agrarische sector en de rol van boeren in onze samenleving. Wij hebben daarmee ook een goed beeld gekregen van de oriëntatie op het gemeenschappelijke landbouwbeleid, ook voor de nieuwe periode. Ik ben het dus niet eens met de rapporteur.

De rapporteur had het ook over doelstelling zes, over de duurzame ontwikkeling. Hij sprak zijn waardering uit over de wijze waarop ik als minister van LNV samenwerk met mijn collega voor Ontwikkelingssamenwerking. Ik denk dat dat terecht is. Het is historisch de eerste keer dat de minister voor Ontwikkelingssamenwerking en de minister van LNV zo gericht samenwerken. Daarbij zeg ik dat het ook hoog tijd was. Gedurende enkele decennia is de land- en tuinbouw volstrekt genegeerd, als zijnde een belangrijke drager van duurzame en blijvende ontwikkeling in ontwikkelingslanden. Dat heeft de Wereldbank voor het eerste erkend en vastgelegd in het World Bank Report 2008.

Toen al waren mijn collega Koenders en ik bezig om onze samenwerking handen en voeten te geven. Wij gaan dat doen door intelligente combinaties te maken. De boeren en de bewoners van het platteland in ontwikkelingslanden zijn zelf "in the lead". Zij zijn zelf "owner", zoals het heet in ontwikkelingssamenwerkings-jargon. Wij spreken de regeringen van die, meestal Afrikaanse, landen aan op hun verantwoordelijkheid voor het creëren van een goede infrastructuur voor de ontwikkeling van de landbouw. Productie is één, maar als je van melk geen kaas kunt maken en je kunt het ook niet koelen of pasteuriseren, dan is hij na één dag bedorven. Je blijft dan soms met melk zitten. Zo is het ook met sommige teelten. Je moet het kunnen verduurzamen, het houdbaar kunnen maken en er productwaardetoevoegingen aan kunnen doen. Dat betekent dat je ook de ketenontwikkeling nodig hebt. Je hebt ook een beleidsinfrastructuur en een fysieke infrastructuur nodig, om de weg van de boerderij naar de supermarkt en van de producent naar de consument te realiseren. Dat zijn taken voor de overheden in die landen zelf. Wijzelf kunnen dan kennis, nieuwe technologieën, goed uitgangsmateriaal en goede bestuursvormen ter beschikking stellen. Ik vind dat wij dat voluit moeten doen.

De nota van minister Koenders en mij staat vol met dat soort concrete initiatieven. Wij gaan proberen om in de komende jaarverslagen – daarover moet ik met mijn

collega Koenders nog tot een zorgvuldige verdeling komen – op een verantwoorde, transparante en doelmatige manier de Kamer laten weten wat de effecten zijn van de 50 mln. extra die wij daaraan per jaar besteden. Ik zeg daarbij wel het volgende. Wij denken aan de mogelijkheden om gebruik te maken van de internationale expertise en de voorhoederol die een universiteit als Wageningen speelt. Ook willen wij gebruik maken van de expertise van andere groene onderwijsinstellingen en adviesbureaus. Zo kunnen wij de kennis die wij hier hebben ontwikkeld, beschikbaar stellen aan boeren in ontwikkelingslanden, maar naar hun keuze en onder hun regie. Ik denk dat dat een harde les is die wij in de ontwikkelingssamenwerking hebben geleerd.

De rapporteur heeft opgemerkt dat de uitval in het mbo hoog is. Daarmee ben ik het eens. Een zinnetje zoals "ik zal daar aandacht aan besteden" zegt echter wel veel. Ik vind een uitvalsperscentage van 24,9 nog heel hoog, maar het was 26,3. Ik reken mij daarmee niet rijk, maar je kunt het vergelijken met andere studierichtingen. Bij economie bijvoorbeeld is de uitval 33,8% en bij techniek 37,5%. Het is een groot en hardnekkig probleem in het mbo. Als ik zeg dat ik er aandacht voor heb, houdt dat in dat ik erop stuur dat de AOC Raad, die verantwoordelijk is voor de AOC's, met een concrete en gerichte aanpak komt om de uitval te verminderen. Elke leerling die uit de schoolbanken stapt, is bezig om een stukje van zijn toekomst te verknallen. Die heeft nooit de kans om een vlag uit te steken, daaraan een tas te hangen en een fuif te geven.

Door de rapporteur en mevrouw Snijder is mij gevraagd om inzicht te geven in de samenstelling van de programmagelden waarop de Rekenkamer doelt ten aanzien van de onvolkomenheid. Tevens is gevraagd of deze bestedingen wel doelmatig zijn. Van de programma-uitgaven van het ministerie gaat 7% naar een grote diversiteit aan organisaties. Alle uitgaven zijn ter ondersteuning van mijn beleidsvoornemens en het realiseren van mijn prioritaire beleidsdoelen. Voor ongeveer 60 mln. zijn dit de zogenaamde niet-normatieve uitgaven die buiten de lumpsumvergoeding aan de onderwijsinstellingen vallen naar analogie van OCW. Een ander deel betreft de financiering van de Regeling praktijkleren en versterking primaire opleidingen groen onderwijs 2009, namelijk 21 mln. Daarnaast is een groot deel van de subsidies of de opdrachten gericht op verduurzaming. Verduurzaming is een van de werkwoorden in mijn beleid. De heer Pieper had het over duurzaamheid als een "state of mind", maar ik heb het liever over verduurzamen als werkwoord. Je bent er namelijk nooit; je kunt nooit zeggen: nu zijn we duurzaam, nu doen we er een strik omheen, niet meer aankomen, het is klaar. Je bent nooit klaar. Het gaat altijd door. Er zijn altijd nieuwe uitdagingen en er zijn ook altijd nieuwe kansen.

Wij besteden aan de verduurzaming van de Noord-zeevisserij 4,5 mln. Aan de Gegevensautoriteit Natuur, die er geweldig aan kan bijdragen om ervoor te zorgen dat processen rond de infrastructuur en sociaal-economische ontwikkelingen veel sneller verlopen, besteden wij 5,4 mln. Aan de soortenbescherming 2,3 mln. en aan het beheer van nationale parken 1,6 mln. Dan is er nog een categorie met verschillende doelen, de FAO-contributie bijvoorbeeld van 6,5 mln., de bilaterale agro-economische samenwerking 1,9 mln., het project

Aviaire Influenza – vogelgriep in Indonesië – 1,3 mln., het project Mainport Rotterdam 6,3 mln. – een van de voortrekkerregio's in het kader van Natura 2000 – gezelschapsdieren 1,4 mln., diverse projecten voedselveiligheid 2,6 mln., en ga zo maar door. De doelmatigheid en de doeltreffendheid van deze projecten heeft en houdt mijn aandacht, maar ik kwalificeer ze tegelijkertijd ook als slagvaardig en doeltreffend, want juist met deze subsidies, kun je snel schakelen omdat we ze niet hoeven los te weken. Dan heb je vaak optimale effectiviteit.

Dan is gevraagd wat ik ga doen om de laatste onvolkomenheid op te lossen. De maatregelen waar de Algemene Rekenkamer melding van maakt, trekken we door: een verdere professionalisering van het financieel dienstencentrum, verdere opleiding en standaardisatie van brieven, dossiers en checklisten. Kortom, alles wat de Algemene Rekenkamer adviseert, doen we, want we willen een keer die 10 halen.

Terecht is gevraagd door de Algemene Rekenkamer wat wij gaan doen aan de begrotingsadministratie. Die onvolkomenheid hebben wij de afgelopen jaren opgelost. Wij zullen blijvend aandacht geven aan goede tussentijdse afsluitingen, draaiboeken en dynamisering van de accountantscontroles enzovoort. Eigenlijk zijn dat de oplossingen waar de heer Pieper ook aan refereerde. Dat draagt bij aan het beheerproces van de jaarverantwoording. Het doel is dat de geconstateerde problemen gedurende het jaar worden opgelost en dus niet pas aan het eind.

Dan de baten-lastendienst DICTU. Daar zijn nog verschillende gebreken geconstateerd. Het is een van mijn voornemens om het financiële beheer bij DICTU verder te verbeteren. Daarvoor hebben we al een verbeterplan opgesteld. Aspecten uit dat verbeterplan zijn het borgen van de volledigheid van geschreven uren, een verbetering van de controle op uitgaande facturen, het verbeteren van de aansluiting tussen offerte en factuur, de ingebruikname van de zogenaamde audit package en de voorbereiding op de implementatie van een nieuw uniform financieel systeem per 1 januari 2011. Dat is het pakket waarop wij gaan sturen, want DICTU is een grote zorg en moet nog beter gaan functioneren. Wij hebben al stappen gezet, maar daar is nog een wereld te winnen.

De spanning over de systematiek van de WILG en de ehs als groot project heb ik besproken.

Er is opgemerkt dat er twee gevallen zijn geconstateerd waarbij de Voedsel en Waren Autoriteit de aanbestedingsregels niet heeft nageleefd. Dat heeft in de eerste situatie te maken met externe inhuur. Nodig was dat er specifieke materiekennis aanwezig was en dat is dus niet aanbesteed. Ik geef een voorbeeld. Stel dat je veterinaire zoekt voor de controles in de slachthuizen. Dan kun je dat Europees gaan aanbesteden, maar je hebt niets aan Poolse veterinaire die de Nederlandse taal niet spreken. Het tweede geval heeft betrekking op uitgaven in het kader van laboratorumbenodigdheden. Daarvoor was een aanbestedingstraject gestart, maar door ontwikkelingen bij de concentratie van de laboratoria in het kader van de voorgenomen fusie is die aanbesteding niet doorgezet. Dat betekent dat wij binnen de Voedsel en Waren Autoriteit gewoon de lijn hanteren van openbare Europese aanbesteding. Wij volgen dus ook de Europese aanbestedingsregels. In twee situaties is dat

het afgelopen jaar echter niet gebeurd en in beide gevallen om verklaarbare redenen.

Over de administratievelastendruk heb ik al het nodige gezegd. Ik wil hier nog aan toevoegen dat mijn voorganger uitermate succesvol was in het terugbrengen daarvan. Hij heeft in één kabinetperiode de administratievelastendruk voor ondernemers met 37% teruggebracht. Nou, dat is geweldig. Applaus! Maar toen ik daar binnenkwam, dacht ik: nu is het laaghangend fruit geplukt en moet de ladder erbij komen. Dat betekent niet dat ik minder ambities heb dan mijn voorganger. Integendeel, maar ik heb al wel een paar oorzaken genoemd. De Kamer is daarbij, met de beste bedoelingen, een "partner in crime". Dus als we iets willen, moeten we ook naar onszelf wijzen. Ik vind het allemaal wel plausibel. Willen we het terugdringen, dan moeten we ook elkaars "partner in oplossingen" kunnen zijn. Ik heb de zogenaamde tienkamp bij de Kamer geïntroduceerd. Ik wil namelijk proberen om op meerdere terreinen de regeldruk terug te dringen. Wij hebben tien terreinen benoemd. Ik noem het wegnemen van irritaties. Wat zijn de grootste irritaties en hoe nemen we die weg? Verder noem ik het verbeteren van de dienstverlening en het benutten van ICT-kansen. Denk aan de grote wens die ik heb dat boeren straks allemaal voor 100% hun bedrijfsstoelagenaanvraag via internet naar de Dienst Regelingen sturen, nadat zij de Dienst Regelingen hebben laten meekijken bij het invullen. Op het moment dat wij daarin slagen, maken wij een enorme klapper met betrekking tot de externe inhuur. Weet de Kamer wel hoe vaak het spitsuur is bij de Dienst Regelingen op het moment dat al die toeslagenaanvragen van bedrijven binnenkomen? Als je ziet hoeveel administratieve handelingen verricht moeten worden op het moment dat de aanvragen op papier binnenkomen en hoeveel inzet daarop nodig is, zou het een win-winsituatie zijn als iedereen via ICT zijn formulier inlevert. Meer reclame kan ik er vanmiddag niet voor maken, maar het is een absolute win-winsituatie. Vervolgens noem ik het verlagen van de toezichtlasten, de nalevingslasten en de lasten rondom het aanvragen van vergunningen. Tot slot noem ik het vernieuwen van regelgeving en het verlagen van de implementatielasten daarvan en van de verkrijgingskosten van subsidies. Dat zijn allemaal elementen van de ingezette reductieaanpak. Die verbrede aanpak heb ik in december 2008 de Kamer toegezonden. De heer Pieper en mevrouw Snijder hebben gevraagd hoe het zit met de meerjarige formatie in fte's. Ik zal de cijfers geven. Wij baseren dat op de grondslag in 2006. Toen was het aantal fte's 7051. In 2007 was het aantal fte's 6923. In 2008 hebben we te maken gehad met een tijdelijke verhoging en kwamen we uit op 6948. Dat heeft te maken met extra prioriteiten. Als je dingen extra gaat doen, heb je daar soms extra mensen voor nodig.

De **voorzitter**: Kan de minister de Kamer die cijfers schriftelijk toezenden? Het is een hele lijst.

Minister **Verburg**: Ja, maar volgende week staat het in het verslag.

Mevrouw **Jacobi** (PvdA): Het komt toch in het verslag?

De **voorzitter**: Goed.

Minister **Verburg**: Voor 2009 gaat het om 6778 fte's, voor

2010 om 6506 fte's en voor 2011 om 5961 fte's. Dat betekent dat we in 2011 1090 fte's minder hebben dan in 2006.

De heer Pieper en mevrouw Snijder hebben gevraagd naar de inhuur van externen. In 2007 was er voor 73,8 mln. ingehuurd. Het gaat daarbij ook vaak om extra handjes voor seizoenswerk. Tijdens pieken wordt snel ingehuurd voor een heel korte periode om een maximale dienstverlening te kunnen leveren. Op het moment dat de klus is geklaard, gaan mensen meestal terug naar het uitzendbureau. In 2008 was er voor 57 mln. ingehuurd. Dat betekent dat we fors sturen op vermindering, maar we moeten wel de mogelijkheid hebben om in te huren als er snel iets uitgevoerd moet worden of als er sprake is van een plotselinge noodsituatie. Dan moeten we wel mensen in kunnen schakelen. Overigens stuurt het kabinet op vermindering van inhuur van externen. Ik zal de Kamer binnenkort bij brief informeren hoe wij dat gaan doen. Ik zal naar aanleiding van vragen van de Kamer over bijzondere projecten aangeven wat de externe inhuur inhoudt, zodat de Kamer kan volgen waarvoor wij al dan niet extern inhuren. Dat bevordert de transparantie, maar ook het maatwerk. LNV is een van de departementen met veel uitvoerende diensten en veel uitvoerende taken. Dan moet het wel zichtbaar zijn dat je voor de piekbelasting soms even snel mensen moet kunnen inhuren. Ik heb liever dat wij dat als departement met de Kamer wisselen dan dat alles in algemene zin langs de lijn van de minister van Binnenlandse Zaken en de vaste Kamercommissie voor Binnenlandse Zaken gaat.

Mevrouw Snijder wil weten wat de constatering inhoudt dat de provincies over 2007 60% en over 2008 vermoedelijk 85% van het door het Rijk beschikbaar gestelde budget van het Nationaal Groenfonds hebben gebruikt. Wij hebben hier te maken met grote infrastructurele projecten waarbij de bestedingen door de provincies niet op de euro nauwkeurig vallen te plannen. Daarom hebben wij het Groenfonds als bankier aangesteld. Gekeken wordt naar de bestedingen van alle provincies gezamenlijk. Het verschil tussen het betaald budget en het besteed budget is in 2008 kleiner dan in het opstartjaar 2007.

De heer Polderman en mevrouw Snijder vinden dat de Tweede Kamer niet voldoende is geïnformeerd over de realisatie van de gebieden voor recreatie in en om de stad in 2008. De heer Polderman maakte zijn opmerking een beetje met een knipoog, maar ik wijs hem erop dat de rapportage soms zodanig is dat je het niet op de laatste boom nauwkeurig kunt zeggen. Ik zeg dat omdat ik mij realiseer dat wij soms moeten erkennen, ook in het kader van de ecologische hoofdstructuur dat het meer moeite kost dan mij lief is om de uitgangssituatie goed en scherp in beeld te krijgen, bijvoorbeeld op kaart. Dat komt doordat provincies of soms gemeenten met verschillende systemen werken. Die systemen moeten eerst op elkaar worden afgestemd. Ik vind dat buitengewoon vervelend. Ik vind het ook lastig, want het kost heel veel werk om dat allemaal op elkaar afgestemd te krijgen, maar ik zie geen andere mogelijkheid. Het is ontzettend veel werk. Daar gaat heel veel extra energie in zitten. Wij informeren de Kamer naar vermogen. Ik zal daar nog scherper op letten en ik zal voortaan bij informatie aan de Kamer hierover altijd vermelden dat het informatie is op basis van het inzicht dat wij op dat moment hebben. Daar moet de Kamer niet wantrouwend

van worden, want ik ben graag bereid om dat toe te lichten. Ik kan nu nog niet voor 100% garanderen dat de informatie klopt. Dat kan ik wel wanneer het systeem is uitgerold. Er is dus op geen enkele manier sprake van het bewust onthouden van informatie, maar doodgewoon van het op een bepaald moment niet beschikken over informatie. Een enkele keer wordt er dan een taxatie gemaakt. Op het moment dat je dan gaat doorvragen, blijken er aannames gedaan te zijn die bij nadere meting niet voor 100% kloppen. Dat was bijvoorbeeld het geval bij de start van het ILG. Volgende week hebben wij hierover een algemeen overleg en dan kom ik hierop terug. Het heeft dus niet te maken met mijn ultieme optimisme of met het niet willen informeren van de Kamer, maar doodgewoon met het nog niet beschikken over de scherpe cijfers.

Mevrouw Jacobi en mevrouw Snijder hebben gevraagd naar de verrekening van schade door ganzen. Er zijn twee mogelijkheden: via het Programma Beheer of via het Faunafonds. De totale kosten van schade door ganzen bedroeg 14,5 mln. Via SAN-ganzenpakketten is 6,4 mln. vergoed en via het Faunafonds 8,1 mln. Dat zijn wel heel forse bedragen. Dan komt wel de vraag in zicht of hier niet wat actiever beheerd zou moeten worden.

Mevrouw **Snijder-Hazelhoff** (VVD): Graag.

Minister **Verburg**: Mooi, ik neem dit graag mee. Ik zie dit als een toezegging van de zijde van de Kamer.

De heer **Pieper** (CDA): Het is een toezegging.

Minister **Verburg**: Mevrouw Jacobi heeft gevraagd naar de extra 4 mln. voor Staatsbosbeheer. De bijdrage aan Staatsbosbeheer ligt hoger dan in de begroting 2008 is opgenomen. Dat heeft te maken met de loon- en prijscompensatie en de additionele opdrachtverleningen in 2008. Naast de reguliere opdrachtverleningen heeft Staatsbosbeheer ook opdrachten uitgevoerd in het kader van Natura 2000. Met name gaat het dan om kosten in verband met het voorbereiden en opstellen van beheerplannen. Daar is de nodige deskundigheid voor beschikbaar bij Staatsbosbeheer.

De heer Pieper heeft gevraagd hoe het zit met de gecombineerde luchtwassers. In 2008 zijn 153 aanvragen afgewezen, waarvan vier niet voldeden aan de randvoorwaarden. Er zijn er 149 afgewezen om budgettaire redenen. Wij hebben er vorig jaar in totaliteit 13 mln. aan besteed. Via voor de investeringsregeling gecombineerde luchtwassers is in het aanvullend beleidsakkoord in totaliteit 20 mln. extra gereserveerd.

Mevrouw Jacobi heeft gevraagd naar de extra kosten voor de Natura 2000-operatie. Voor een goede uitvoering van de werkzaamheden van Natura 2000 is 37 mln. begroot in de periode 2008-2012. Dat heeft alles te maken met het goed omgaan met de ontwerpbeheerplannen, waarbij het gaat om de zienswijze en het hele traject, de inspraakprocedures, monitoring et cetera. Er is heel veel werk te doen.

Voorzitter. Ik denk dat ik hiermee alle gestelde vragen heb beantwoord.

De **voorzitter**: Dan geef ik nu de gelegenheid aan de Kamer om in tweede termijn kort te reageren.

De heer **Pieper** (CDA): Voorzitter. De minister had het

over de beleidseffecten en de indicatoren. Ik zou nu juist niet de Algemene Rekenkamer binnenhalen. Ik stel voor om gewoon mensen uit de samenleving binnen te halen en na te gaan hoe zij hiernaar kijken. Wij moeten proberen kennis uit de samenleving bij het ministerie binnen te halen. Het gaat de CDA-fractie er niet om dit meteen om te zetten in allerlei verantwoordingsdebatten of papieren rapporten, maar gewoon om de lerende organisatie die het ministerie wil zijn vanuit de samenleving te versterken. Het is een heel andere manier van aanvliegen.

Wat het beleid van minister Koenders betreft merk ik op dat de kracht van Nederland het organiserend vermogen is onder andere geborgd binnen het maatschappelijk middenveld. Ik zie bij minister Koenders bewegingen om dat maatschappelijk middenveld in Nederland buitenspel te zetten. Dat zou ik zeker voor de landbouw dodelijk vinden. Ik onderschrijf terecht en vol overtuiging hetgeen de minister van LNV zegt, namelijk dat de focus binnen ontwikkelingssamenwerking meer richten op landbouw allang heel hard nodig was. Hier zijn grote gaten en grote problemen ontstaan in het beleid voor de Derde Wereld omdat men jarenlang dacht dat het niet nodig was of dat anders moest worden aangevlogen. De minister heeft niets gezegd over de hbo-uitval. Die is de laatste jaren gestegen naar 41%. Die uitval is nog schrikbarend dan de uitval bij het mbo.

De heer **Polderman** (SP): Voorzitter. Ik dank de minister voor de beantwoording. Op een paar zaken wil ik nog ingaan. Ik begin met een kwestie die in eerste termijn door verschillende van mijn collega's nadrukkelijk werd bepleit, namelijk om vooral de regelgeving te vermindern. Dat klinkt natuurlijk heel aannemelijk en heel goed, maar wij moeten ons wel realiseren dat wij niet zonder regels kunnen, zeker in deze sector niet. Het gaat natuurlijk in de eerste plaats om de beschikbaarheid van voedsel. Dat is algemeen belang nummer één. Een tweede punt van algemeen belang is de duurzaamheid en de leefomgeving. Een leefbare omgeving is een zaak van algemeen belang. Als je het allemaal aan de zelfregulering van de sector overlaat, gaat dat niet goed. Bij regelgeving hoort natuurlijk handhaving. Wij hebben niets aan regels die niet te handhaven zijn. Ik herinner nog aan het laatste debat over visserij, toen de minister zei dat vissers net als gewone mensen tot alle kwaad geneigd zijn. Zij heeft zelfs nog uit de Bijbel geciteerd, maar dit geeft aan dat je regels moet maken die te handhaven zijn. Als die er niet zijn, wordt het een zootje. Die nuancering wil ik maken bij de roep om van alle regelgeving af te komen. Zo simpel zit de wereld niet in elkaar.

De minister stelde dat het nog niet zo eenvoudig is om indicatoren te geven voor verbetering van het landschap. We hebben afgesproken dat de ehs in 2018 klaar moet zijn. Dus moeten er in 2011 aantoonbare verbeteringen te melden zijn, anders halen we dat gewoon niet. We hebben het al vaker over die marathon gehad, dat je op een gegeven moment halverwege de rit toch wel moet weten of je het gaat halen of niet. We weten dus wat we in 2011 moeten hebben, maar voortdurend worden we ermee geconfronteerd dat wij achterliggen op schema, zowel op het gebied van de verwerving als op het gebied van de inrichting. De indicatoren of we de doelen halen zijn er dus wel degelijk. Er zijn ook afspraken gemaakt over een aantal hectares voor recreatie in de stad. Dat

zijn toch gewoon harde indicatoren? Zo ingewikkeld is dat nu ook weer niet.

Ik ben het hartgrondig met de minister eens dat de landbouw in ontwikkelingslanden veel te weinig aandacht had en dat het goed is dat dit nu op de agenda is gezet. Inderdaad, landbouw is altijd de motor waardoor ontwikkeling in gang komt. Naar mijn idee moet de gevolgtrekking daaruit zijn dat we wat reserves moeten hebben bij het streven van dit ministerie om de voedselproductie voor de wereldmarkt voor een groot deel in Nederland te houden. Dat is met elkaar in strijd. Als je enerzijds concludeert dat de landbouw in ontwikkelingslanden omhoog moet, moet je ook bereid zijn om te zeggen dat wij hier onze landbouwproductie iets meer regionaal op Europese schaal moeten regelen. Dat hoor ik de minister niet zeggen en dat vind ik jammer. Dus daar moet zij nog eens over nadenken. In reactie op mijn kritiek op de Algemene Rekenkamer, met name als het gaat om de recreatie om de stad, stelt de minister dat zij niet van alles op de hoogte is. Dat is nu precies een gevolg van de decentralisatie waar wij het al vaker over hebben gehad. Ik raad haar aan om pagina 74 van het rapport Staat van de beleidsinformatie nog eens goed te lezen. De drie punten die daarin worden genoemd, houden het verwijt aan de minister in dat zij wel op de hoogte was van een aantal zaken maar dat zij de Kamer daarover niet heeft geïnformeerd. Het antwoord van de minister dat zij niet op de hoogte was, klopt niet met wat hier staat. Die kritiek was heel duidelijk en expliciet daarin genoemd. Ik nodig de minister uit om daarop te reageren in tweede termijn. Ten slotte herhaal ik het idee van de SP om volgend jaar geen verantwoordingsdebat te houden en het jaarverslag voor kennisgeving aan te nemen. Het is beter om het hele jaar door de controlerende taak van de Kamer serieus te nemen.

De **voorzitter**: Ik moet constateren dat u wel een inbreng hebt geleverd bij dit debat.

De heer **Polderman** (SP): Uiteraard, voorzitter. Wij doen aan alle debatten mee.

De **voorzitter**: Maar goed, ik zal geen politiek oordeel geven.

Mevrouw **Snijder-Hazelhoff** (VVD): Voorzitter. Ik begin met de ehs en de recreatie rondom de stad. Wij hebben daar geen goed zicht op. De minister zegt dat wij ons moeten realiseren dat het moeite kost. Natuurlijk realiseer ik mij ook dat wij niet tot op de laatste boom aan kunnen geven waar het om gaat, maar er zou toch redelijk zicht moeten zijn op waar we staan. Als wij horen van de Algemene Rekenkamer dat het beeld te positief is geschetst, baart dat zorgen. Dat moet de minister ook begrijpen. Het mag duidelijk zijn dat de Tweede Kamer daar iets meer greep op wil hebben. Het is goed dat de minister duidelijkheid heeft geschapen over de kosten van de totale ganzenopvang. Het gaat om 14,5 mln. Ik hoop dat wij daar in een volgend debat nog op terug kunnen komen. Hierbij plaats ik de kritische noot dat wij niet op deze weg moeten doorgaan. Heb ik goed van de minister begrepen dat zij nog met een brief komt waarin zij uitlegt waar extra fte's nodig zijn en dat zij bij elk voorstel zal proberen aan te geven of dat extra formatie kost. Ik vind het lovenswaardig dat

zij de Kamer op deze wijze wil informeren. Dat onderstreept de medeverantwoordelijkheid van de Kamer en dat is altijd goed.

Dan kom ik bij het punt van het beheer van de programma-uitgaven kleine relaties. Wij zijn er nog niet van doordrongen dat wij daar echt zicht op krijgen. De minister heeft wel een hele riedel bedragen genoemd, maar wij missen nog een complex geheel, namelijk de beleidsmatige inpassing daarvan. Daarvoor dien ik de volgende motie in, mede omdat het niet de eerste keer is dat deze onvolkomenheid wordt gemeld.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

overwegende dat de Algemene Rekenkamer heeft vastgesteld dat er een onvolkomenheid in het financieel beheer van het ministerie van LNV zit, waar het gaat om een bedrag van 130 mln. bij het onderdeel Programma Beheer kleine relaties;

overwegende dat deze onvolkomenheid reeds vanaf 2004 wordt waargenomen;

overwegende dat de Tweede Kamer geen "inzicht" heeft waar deze uitgaven terecht komen en of zij ten goede komen aan de beleidsdoelstellingen;

overwegende dat de Tweede Kamer haar controlerende functie zowel wat betreft de uitgaven als ook wat betreft de relatie met het beleid moet kunnen vervullen;

verzoekt de regering, met procesmatige verbeterpunten te komen, zodanig dat de Tweede Kamer haar controlerende taak naar behoren kan vervullen,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**: Deze motie is voorgesteld door de leden Sniyder-Hazelhoff, Jacobi en Pieper. Naar mij blijkt, wordt de indiening ervan voldoende ondersteund. Zij krijgt nr. 6 (31924-XIV).

Mevrouw **Jacobi** (PvdA): Voorzitter. Ik dank de minister voor de goede beantwoording. Ik sluit aan bij de woorden van de heer Polderman over de harde indicatoren. Die gelden zeker ook voor recreatie in en om de stad. Ik maak mij daar vandaag wat minder fanatiek druk om, omdat wij daar een apart overleg over krijgen in het kader van het groot project. Ik denk dat het verstandig is om te voorkomen dat wij volgend jaar dezelfde opmerkingen moeten maken, dus dat wij een beter beeld krijgen van hoe de groene buffers zich ten opzichte van stedelijke bebouwing gaan ontwikkelen. Het is van belang vast te houden aan 16.000 ha. Ook sluit ik mij aan bij de opmerking van de heer Pieper over de kwestie van de regelgeving. Hij stelde voor om de sectoren binnen te halen bij het ministerie. Dat is een methodiek die zal voorkomen dat er te veel verstrengelingen zijn tussen de protocollen en de systemen die de branches zelf hebben om hun kwaliteit zo maximaal te laten zijn. Het samen met de sector zoveel mogelijk

ontwarren van die verstrengelingen, zal leiden tot duidelijke verhoudingen tussen aan de ene kant eigen verantwoordelijkheid en aan de andere kant controles, sancties en handhaving. Er zullen dan geen ergerlijke controles plaatsvinden die voor de sector voelbaar op dit moment niet nodig zijn. Dat leidt tot een effectieve inzet. Dan zullen regels, zoals de heer Polderman stelde, er zijn om te handhaven. We hebben nu veel te veel regels, waardoor het een heel schimmig geheel wordt. Je krijgt weer duidelijk afgebakende verantwoordelijkheden. Dat zou ik graag wat meer in daden en woorden terugzien bij de minister. Eigenlijk heeft de minister niet echt gereageerd op het visionaire aspect dat ik naar voren bracht van die almaar grotere verdubbeling tussen de ISO-normen en het hele handhavingssysteem van de overheid.

De opmerkingen over Staatsbosbeheer zijn niet echt verhelderend. Ik heb wel ongeveer een beeld van waar het geld aan is uitgegeven. Ik vraag mij alleen af waarom het miljoenen moet kosten, maar dat zal aan mij liggen. Dit was mijn reactie in tweede termijn.

De **voorzitter**: Hiermee is de tweede termijn van de kant van de Kamer afgerond. Kan de minister meteen antwoorden?

Minister **Verburg**: Zeker, voorzitter. Ik dank de leden voor de inbreng in tweede termijn. Er zijn een paar punten blijven liggen. Het eerste punt brachten de heer Pieper en mevrouw Jacobi in. De Kamer kent mij als iemand die graag samenwerkt met maatschappelijke spelers en actoren. Ik vind die inbreng van onnoemelijk groot belang. Wanneer maatschappelijke spelers met elkaar en met ons afspraken willen maken, zichzelf betrokken weten en ook medeverantwoordelijk zijn, is geen wetgeving nodig en kunnen nieuwe administratieve lasten en rapportagelasten worden voorkomen. Dan zal de betrokkenheid en de motivatie vele malen hoger zijn. Ik geloof dat dat de beweegreden is van de heer Pieper en van mevrouw Jacobi. Hoe moeten wij dat vertalen naar de indicatoren? Wij streven nu naar perfectie. De Algemene Rekenkamer heeft de mensen van het ministerie van LNV die daar dag in dat uit aan werken gecompliceerd dat zij zo ver zijn gekomen. Zij constateren slechts een paar onvolkomenheden. Nu vraag ik de Kamer om het mijn mensen en mij niet moeilijker te maken dan het is, want wat goed is aan de indicatoren wil ik graag zo houden. Wat goed is, moeten wij niet veranderen. Wel moeten wij nog eens goed kijken naar wat niet goed is. Als maatschappelijke organisaties of mensen uit de samenleving daar goede ideeën over hebben, vind ik dat prima. Ik sta daar altijd voor open. Ik vraag de Kamer alleen om ons niet te veroordelen tot grote sessies waarin we van alles en nog wat moeten bespreken. Maar ik zie aan de lichaamstaal van mevrouw Jacobi en de heer Pieper dat zij dat niet bedoelen. Als wij elkaar op dat eerste punt kunnen vinden, zie ik dat graag als ondersteuning van mijn inzet. Ik geloof echt dat mijn inzet vruchtbaar is. Het wordt een enkele keer, zoals in het mosselconvenant, gefrustreerd maar dat mag ons de moed niet ontnemen om daar toch op te blijven inzetten, anders loopt deze samenleving vast. Ik wil juist een aantal van die vastgeroeste trajecten, waarin organisaties elkaar alleen maar tegenkomen bij de bestuursrechter of de voorzieningenrechter losweken omdat ik dat niet als vruchtbaar zie.

Maar als we elkaar daarin kunnen vinden, dan doen we dat.

De heer Pieper wil het maatschappelijk middenveld niet buitenspel zetten. Ik ben het daar zeer mee eens. Overigens, als het gaat om de samenwerking tussen minister Koenders en ondergetekende op het gebied van landbouw en rurale bedrijvigheid in Afrika, is dat onze gezamenlijke inzet. Juist dat middenveld, de pps-constructies, moet daar meer waarde aan geven. Wees ervan overtuigd dat wij daarop sturen. Ook ik maak mij zorgen over de grote uitval in het hbo.

Mevrouw **Jacobi** (PvdA): Ik wil nog kort reageren op wat de minister zei over die indicatoren. Het zijn juist de indicatoren waar wij hard aan moeten vasthouden. Wat mij betreft moeten die nog worden verscherpt. Maar daarna moet in overleg met de branches nagegaan worden hoe de eigen verantwoordelijkheid zich verhoudt tot de regelgeving, waardoor minder regelgeving van de kant van de overheid nodig is. Het is mijn bedoeling om de verdubbelingen eruit te halen, maar dat is een discussie die nog op gang moet komen. Volgens mij willen we allemaal hetzelfde, namelijk effectievere regelgeving en minder regelgeving.

Minister **Verburg**: Voorzitter. Ik begrijp mevrouw Jacobi nu, maar zeg haar: hiermee ben ik voluit bezig. Als de exportverzamelplaatsen zijn gecertificeerd, kunnen zij van de klepkeuring afkomen. Ik denk ook aan de vissers. Kortom, ik ben een groot voorstander van zelfcertificering. De audit moet wel door een onafhankelijke instelling zijn verstrekt en er moet ook een sanctioneringssysteem gelden. De zelfcertificering moet dus deugdelijk en op orde zijn. Als wij daarmee echter onze controle en inspectie en het aantal regels kunnen verminderen, zeg ik: graag. Het werk in uitvoering en alle kansen die zich voordoen, zal ik benutten, zij het dat de organisaties, de partijen in de praktijk hun kansen moeten grijpen. Als dat de bedoeling is, zijn wij het volstrekt met elkaar eens. De uitval bij het hbo is inderdaad een groot zorgpunt. Hier geldt vooral dat de verbinding met de arbeidsmarkt belangrijk is. Zijn de arbeidsorganisaties voldoende vraaggericht als het om het hbo gaat? Is de verbinding tussen het bedrijfsleven, de organisaties en de onderwijsinstellingen voldoende doorbloed? Weet men wat de vraag is, wat de ontwikkeling is en hoe wij gezamenlijk kunnen opereren? Het gaat om de dynamiek. Dit is een punt van aandacht. Ik ben hiermee bezig, in overleg met collega Plasterk van Onderwijs, maar ik zie mogelijkheden om verbeteringen aan te brengen.

De heer Polderman sprak over regels die nuttig zijn. Die regels moet je behouden. Verder heeft hij gesproken over de ecologische hoofdstructuur en de realisatie in 2018. De datum van 2018 geldt en dus zijn de prestaties daarop gericht. Wat ik zei is niet een doekje voor het bloeden. Ik heb slechts geschetst dat het lastig is om beeld en praktijk goed met elkaar overeen te laten komen. De heer Polderman vraagt om daarvoor te zorgen. Mevrouw Snijder wees daar ook nadrukkelijk op. Overigens, mevrouw Jacobi evenzeer. Eigenlijk hebt u alleen gezegd: wij hebben niet voor niets hiervan een groot project gemaakt. Ik begrijp dat. Het beeld en de praktijk moeten daarom goed met elkaar overeenkomen, zodat wij allen de vinger aan de pols kunnen houden. Dat moeten de Kamer en de

provincies kunnen, maar ook ik, want ik ben uiteindelijk de systeemverantwoordelijke en ik moet door iedereen afgerekend kunnen worden op de resultaten. Dit punt heeft dus mijn volle aandacht. Wij zetten hier stevig op in.

De heer Polderman heeft gewezen op wat staat op bladzijde 74 van het rapport Staat van de beleidsinformatie. Dat is een rapport van de Algemene Rekenkamer. Ik zal het lezen. De woorden van de heer Polderman heb ik, zoals ik dat altijd doe, ter harte genomen. Ik zal die extra op mij laten inwerken, maar waar hij op wees, is voor mij een zorgpunt en heeft mijn aandacht.

Mevrouw Snijder sprak over de externe inhuur. Zij heeft gelijk met wat zij zei. Ik ga hierover een brief schrijven. Zij kan dan volgen wat er gebeurt en dan is de Kamer medeverantwoordelijk, hoewel zij dat in controlerende zin altijd al medeverantwoordelijk is. In ieder geval kan zij dan meelesen en als het ware mee ademen.

Ten slotte wil ik iets zeggen over de motie, die is mee ondertekend door mevrouw Jacobi en de heer Pieper. Wij zijn nu een heel eind gekomen. Wij komen bovendien van heel ver. Het gaat om genoemd bedrag. Nogmaals, wij komen van heel ver, maar iedere keer als je iets hebt bereikt, wil je de lat hoger leggen. Ik zeg ook wel eens tegen de Rekenkamer: jullie gaan de criteria toch niet aanscherpen, omdat wij aan bijna alle eisen voldoen? Alles overwegende zal ik het oordeel over deze motie aan de Kamer laten.

Ik dank de leden voor de prettige wijze waarop zij de verslagen van LNV hebben behandeld. Ik dank ze voor de waarderende woorden. Ik beschouw die als een stimulans om hierover van tijd tot tijd met de Kamer van gedachten te wisselen, zij het dat de heer Polderman gelijk heeft toen hij zei dat bij elk overleg al verantwoording wordt afgelegd. Ik laat het dus graag aan de Kamer over om te bepalen wat zij met gehakt dag doet.

De **voorzitter**: Ik herinner de leden aan de toezeggingen. De minister informeert de Kamer binnenkort over de inhuur van externen door het ministerie van het LNV en zij zal voortaan bij projecten van enige omvang aangeven hoeveel fte's aan externe inhuur wordt ingezet. De leden wordt gevraagd om op grond van het Jaarverslag 2008 akkoord te gaan met het verlenen van decharge. De decharge zal met een schriftelijke procedure worden vastgelegd. Ik zie dat men hiermee akkoord gaat. Dan zijn wij gekomen aan het eind van dit wetgevings-overleg. Ik dank alle aanwezigen heel hartelijk.

Sluiting 15.47 uur.